

В началото бе словото – адаптация на Библията за деца

Никола Бенин

The present work outlines the application of artistic and didactic principles with the adaptation of the Bible in the Bible for children. It focuses on the authors' approach for conveying the moral and philosophical contents of the Old and New Testament to the understanding of young learners. The paper discusses the ways, used to preserve the spiritual essence of God's Speech. In this respect it stresses the presentation of God's Image as visible and close to children's imagination, as the Creator of the Universe but not as a mystic figure.

ВЪВЕДЕНИЕ

Библията, като всяка свещена книга, носи различни послания, съдържа явни или тайни, закодирани смисли. Промисълът във *Ветхия и Новия завет* е отправен към всяко поколение, към всеки християнин с цел да го води по Божия път, да го напътства да живее достоен живот, да го предпазва от грехове и падения. Според Николай Бердяев: "Християнството утвърждава свободата на доброто. То утвърждава, че доброто е предмет на свободата на духа и че само това е добро, което е резултат на свободата на духа, притежава истинска ценност и е истинско добро [1, с.109].

Словото в Библията е откровение и сакрална повеля за следване на Божията истина, на Христовото учение за духовно самоусъвършенстване. Библейското слово е предадено много често като метафизична метафора, изразено е чрез ценностни кодове, но и същевременно много често звучи директно, ясно и категорично отправя към християните заповеди или пък поучава с разбираеми сентенции. Владимир Атанасов пише: "В християнската традиция метафоризацията възниква върху площта на словото. Ако съдим по евангелските текстове Синът Божий е в способността да се себеозначава. Логосът може да се превърне в метареалност и да бъде сам себе си в условността." Казано е : " И когато ядоха, Исус взе хляба, като благослови, преломи го и раздавайки на учениците, каза: вземете, яжте: това е Моето тяло. И като взе чашата благодари, даде им и рече: пийте от нея всички;защото това е Моята кръв на новия завет, която за мнозина се пролива за опрощаване на греховете" [2, с.4].

Смисълът на нашето изследване е да проследим как сакралните текстове на Библията са адаптирани като четиво за деца. Ще се опитаме да изясним какви нравствени и естетически критерий са използвани, с цел нравствено- философският свод в свещената книга да се сведе до възприемателските възможности на малките ученици. Други въпроси, които ще ни вълнуват са: доколко при това своеобразно приспособяване е съхранено духовното начало; доколко авторите на Библията за деца успяват да разкажат занимателно и достъпно ключовите моменти във *Ветхия и Новия завет* и да направят разбираеми универсалните религиозни идеи?

ИЗЛОЖЕНИЕ

Педагогическото прочитане на библейските текстове застава на печеливша позиция при преобразуването, като трансформира не измерението на тайнството, а силата на разума, откликва на онова, което подрастващите са готови да чуят. Освен от авторитет възпитателната парадигма се нуждае и от ценностни устои, които да не звучат абстрактно, а разбираемо и интересно. Децата са особено чувствителни към увлекателното разказване и към насищането на творбата с пословици и поговорки, с мъдри мисли. Посредством тях те по лесно и на готово в концентриран вид усвояват духовното знание.

Настоящото проучване има за изследователски обект *“Библия за деца”/2001 г./*, която е превод от руски на *Библейские рассказы в картинках* от В. Маттеяки и Б.Арапович, както и учебното помагало *Религия /1997/*, написано от авторски колектив. Съпоставяйки ги ще ни интересува още кое е общото и различното в тези вероучителни книги и по какъв начин отстояват верността не просто към случванията във *Ветхия и Новия завет*, на и към намирането на подходящи изразни средства за тяхното пресъздаване пред децата и за внушаване на определени християнски добродатели. В диалогово обговаряне ще проследим как сакралното слово в Библията се преобразува в слово, което прицелено към дълбочината на детската душевност, продуцира поведенчески нагласи и културни начала. Визираният изследователски поглед ще наблюдава как трансценденталното, божественото чудо се превръща в четивата за деца в чудо, което се припознава от детското световъзприемане като вълшебство и фантазия.

В краткия предговор към *Религия* авторите акцентират на три основни принципа: да създадат представа за важните събития в Библията, за живота и делата на библейските люде и мисията на Сина Божи Исус Христос; да помогнат на учениците да извлекат поуки, които ще ги постикват да обичат хората; децата да усвоят религиозния език, който е различен от всекидневния. Нека да видим как тези образователни и възпитателни стратегии са въплътена още в първа глава *Сътворението на света* от дял първи. Ще уточним, че учебното помагало, представено като експериментално пособие, е съставено от четири дяла: Свещена история на Стария завет, Свещена история на Новия завет и Животът на християните в църквата. Началото на *Сътворението на света* в стилово изражение подхожда повече за учебник по естествознание, отколкото за книга по вероучение.

Когато излезем сред природата, ние виждаме безброй неща: слънцето, небето, планините, реките, моретата, прекрасните дървета, ароматните цветя, животните, птиците и рибите. Кой е направил всичко това? Първата книга на Библията отговаря, че заобикалящите ни неща са сътворени от Бога [4, с.13].

Изказът, посредством първо лице множествено число на глаголите: *излезем, виждаме*, подсилени с местоимението *ние*, създава усещането за общност, за неразделна част между разказвач и възприематели. С тази техника на разказване, следвана от първата до последната страница, съзнателно или не, се внушава не само близост, гледане на света с едни и същи очи, но и идеята за *съборност*. Източноправославната вяра и ритуална практика съдържа в себе си обединителен смисъл между индивид и колектив. Така авторите на помагалото, които са всъщност и посредници между сакралното слово и детското слово, се утвърждават не толкова като творци, колкото като хора от божия християнски дом.

Богът, като създател на всичко видимо и невидимо в природата и космоса, е представен естествено и деликатно. Ние, респ. децата, го виждаме не като абстрактен образ,изобразяван в иконографската традиция като всепроникващо око, а по- скоро като творец на заобикалящите ни неща. Богът е въведен чрез осезаеми, познати природни дадености на реален осезаем свят и по този начин се обозначава намерението да се мисли обективността на неговото присъствие като проявление на другото, което сътворява света. Синтактично това изначално идентифициране на Бог Отец е изразено чрез *темата* – свят и *ремата* – Бог, скрепени със сегашно деятелно причастие *направено*. Така на преден план изпъква видимото, сътвореното, а понятието Бог е задпоставено. Не е казано: Бог сътвори слънцето, реките, птиците и т.н., а че заобикалящите ни неща са сътворени от него. В Библията обаче Господ Бог е активен демиург, всепораждащо начало.

И рече Бог: да има твърд посред водата, и тя да дели вода от вода./ Тъй и стана/ И създаде Бог твърдата, и отдели водата, що беше под твърдата, от водата над твърдата.Тъй и стана.

Тази стратегия на внимателно и деликатно запознаване на учениците с Бог Отец и неговите уникални дела е обяднима поне в два аспекта. Първият е идеологически и е свързан с атеизма, който в продължение на 45 години се насаждаше от предишния политически режим. Децата са отучени от християнската вяра и религиозните ценности.

Ето защо твърде предпазливо и изкусно, казано с езика на православие, трябва да се завръщат изгубените овце в паството.

След експлоатирането, на тази образователна парадигма при преноса на библейския текст, се прибягва до друга една универсална парадигма, позната много добре на подрастващите. Това е моделът на изграждането на приказката, който задава различни продуктивни възможности за разбиране на понятията *добро* и *зло*. Още в началото на първа глава силата на безкомпромисното противопоставяне между двете фундаментални етични начала е задействана в космологичното пространство, формира християнския модел на света. Валери Стефанов обобщава, че: "Той е принципно положен между Бога и дявола, непрекъснато е следен, открито е въведен в погледана Върховния наблюдател" [6, с.96]. Несъмнено особеностите на християнското съзнание е неговото центриране между изкушението и спасението, между падението и добродетелта.

Ето как е пресъздадена легендата за появяването на дявола.

Но преди да създаде света, който виждаме, Господ сътвори невидимите ангели. В началото всички те били добри и го обичали. Ала един от тях се възгордял и пожелал да стане силен като създателя си и да не го слуша вече: От този момент ангелите се разделили: добрите останали с Бога и продължавали да му служат, лошите започнали да вършат злини. А техният водач наричаме сега *дявол* или *сатана* [4, с.14].

Легендата за *падналия ангел* я няма в *Първа книга Моисеева – Битие*. Но авторите на учебното пособие *Религия* са сметнали за уместно, при това напълно сполучливо, да я вплетат в библейските нишки на наратива. В случая е важна самата възможност същностните начала *добро* и *зло*, *ангел* и *дявол* да бъдат употребени още в самото начало, да създадат усещане за приказно повествование. Фактът, че в цитирания пасаж това впечатление се потвърждава и от стила, от характерните логически акценти и информационни податки. Дори употребата на частицата "ала", която твърде често се използва в текстовете на приказките за изразяване на задължителния обрат в статуквото, също произвежда асоциации за приказност.

Явно в адаптирания текст смислите са предадени посредством езиковите конвенции на най-любимия и познат жанр на децата – приказката. Използвайки приказното слово, авторите попадат във вълните на неговата нравственост и митологическа наситеност. Повествователната стратегия на приказката оказва влияние и на останалата част от разглеждания текст. Всеизвестно е, че приказният наратив завършва конститутивно с щастлив край. Накрая, след поредицата от перипетии, добротата у протагониста е възнаградено. Този желан и очакван край много често е наситен с кратката и светлина. Или иначе казано, налице е проявлението на *калокагатията*.

В главата *Сътворението на света* също разпознаваме калогатията в уникалните дела на Господ Бог през шестте дни. Всичко, което сътворява Бог, е хубаво и добро: "Направил всичко с много обич...Бог създал прекрасни дървета, храсти, тревя. Тогава Бог видял, че всичко е хубаво" [4, с. 14]. Смесов акцент в съдържанието на пката ърва глава *Битие* е религиозно-философската повеля на Бог отец: "**Да бъде светлина !**". Светлото начало, озарението с реторическа

насоченост, учредява една от философско-религиозните същности на християнството.

След като се запознахме с адаптирането на *Първа глава Моисеева – Битие* в учебното пособие *Религия*, нека да проследим как авторите на *Библия за деца* са приспособили този първи библейски текст за адекватно възприемане от малките деца. Ето как започва глава първа *Сътворението на света*:

Ние живеем в дом, нашият дом се намира в нашата страна, а нашата страна е част от голямата кръгла земя. На нашата земя има много гори, високи планини и дълбоки морета. А колко много хора живеят на земята! Ние дори не знаем техния брой. Мнозина живеят в своите къщи, както и ти, но някои са без дом [7, с. 3].

Това характерно начало е насочено към разширяване на представата на читателите за земята и хората, живеещи на нея, като създава впечатление едновременно за глобалния свят и малкия свят. Отново, както и в *Религия*, младите християни се въвеждат в богатото смислово богатство на Библията, чрез обективното, обзримото и присъстващото в техния бит. Във въведението се откроява топосът на *дома*, като място съизмервано с първите трайни и конкретни емоционални реакции, място, свързано с топлина и обич.

Съвсем деликатно, обаче след очертаването на природните дадености, се вмята, че някои хора “са без дом”. Така много фино психологически, преднамерено, се прокарва една от водещите християнски идеи – за съпричастност, за мислене за другите, особено ако те са в уязвимо, бедствено положение. Цялата пъстрота и яркост, с която са отличава описанието на земните дадености, несъмнено трябва да покаже интерес към заобикалящата ни действителност и да накара децата да се замислят как се е появило всичко тава на света.

Изконното детско любопитство се подкладва и чрез серията от въпроси: “Как са се появили първите хора, първите животни, първите растения? Кой е създал птиците, които могат да летят и рибите, които могат да плуват?” и т.н. След което, посредством преизказното наклонение – в стила на разказването на приказки, децата се запознават с първите дела на Господни. Накрая главата завършва с библейското обобщение, че “всичко, което е сътворил Бог, било хубаво”. Словото обявява на малките християнчета висшия смисъл на усилията – нравствено-естетическата ценност на новосъздаденото. Всъщност в края на *Битие* или *Сътворението на света* се отключва възвишената архитоналност, която е в основата на множеството религиозни морализми, на вечните житейски истини.

При едно налагащо се сравнение на първите глави на *Религия* и *Библия за деца* прави впечатление, че общото между тях е разказваческото умение на авторите да обяснят нагледно и интересно Сътворението на света, да придадат нравствено-естетически смисъл на първите дела на Бог. В двата текста религиозното е лишено от присъщата си трансценденталност, то е случило се, видимо, обвързано с живеенето. Или, ако се изразим по друг начин, децата излизат от своя дом на разходка и на тях им се разказва, като приказка, създаването на небето, земята, водата, дърветата, животните и т. н., дава им се ясен и достъпен отговор на изконно терзаещия ги въпрос – кой ги е създал, кое е началото на всички начала? И най-важното на подрастващите им се внушават универсални християнски чувства и добродетели – да ценят и да благоговаят пред красивото и доброто, сътворено от Господа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разсъждавахме по-задълбочено върху първите глави на *Религия* и *Библия за деца*, за да представим модела, който интерпретаторите на *Библията* следват при списването и на останалите текстове. При използването на този модел последователно се открояват разнообразните знания-истини, закодирани в словото Божие.

В духовната практика на християните, посредством Библията, всеки вярващ е изкусно посветен във висшия смисъл на живеенето, в осъзнаването цената на страданията, които трябва да изтърпи, за да се усъвършенства. Независимо дали чете, или слуша *Библията за деца*, малкото дете усеща живо, непосредствено и естествено религиозната тоналност, която го води към християнската общност. Тази тоналност се ражда от Божето слово, което звучи харизматично и авторитетно. Словото за чудесата и наставленията Господни в грешния свят ни напътства да следваме неговата мъдрост и да търсим и отстояваме доброто и красивото в живота.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бердяев, Н. Смысл истории новое Средновековье. М., 2002.
- [2] Атанасов, В. Заклинанията на словото. – В: сп. Български език и литература, кн. 6, 1998.
- [3] Мат. 26:26-28
- [4] Религия. С., 1997.
- [5] Бит. 1:6-7.
- [6] Стефанов, В. Участта Вавилон. С., 2000.
- [7] Библия за деца. Изд. "Слънце". С., 2001.

За контакти

Гл. ас. Никола Димитров Бенин, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Катедра Български език, литература и изкуство, e-mail: nbenin@abv.bg, тел. 082/ 824 083

Докладът е рецензиран